

Remissvar

Datum för beslut
2025-04-29

Beteckning
GD-beslut 29/2025
Dnr SBU 2025/267
Er beteckning
Dnr Ju2025/00206

Till
Justitiedepartementet
Straffrättsenheten

Remissvar för Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Bakgrund

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har fått möjlighet att ge synpunkter på slutbetänkandet av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare (Straffbarhetsåldern SOU 2025:11). SBU har valt att endast lämna synpunkter på ett antal av förslagen som utredningen lagt fram, utifrån vårt uppdrag som rör vetenskaplig grund för bättre hälsa och välfärd. Vi inleder med en kort sammanfattning för att därefter beskriva våra synpunkter mer ingående.

Sammanfattning av SBU:s synpunkter

- Otillräckligt kunskapsunderlag gällande sänkning av straffbarhetsåldern**
SBU anser att det i utredningen saknas ett tillräckligt underlag gällande om sänkt straffbarhetsålder står i proportion till de risker som utredningen själv lyfter. Enligt oss saknas en redogörelse över evidensläget för att åtgärden leder till önskvärda effekter samt tillräckliga analyser av konsekvenser för individ och samhälle.
- Plan för uppföljning och utvärdering av den nya regleringen**
Utredarna presenterar ingen plan för hur införandet av den tillfälliga regleringen ska följas upp under den föreslagna tidsperioden. SBU anser att en tydlig och systematisk plan för uppföljning av långsiktiga effekter – såsom psykisk ohälsa, stigmatisering eller utbildningsavbrott bör finnas innan förslaget genomförs. En sådan plan bör inkludera indikatorer för bland annat hälsa och återfall i brott.
- Vetenskaplig förankring i det nationella brottsförebyggande arbetet**
SBU ser positivt på ett ökat kunskapsutbyte mellan nationella aktörer, men önskar att det vetenskapliga perspektivet och vikten av evidensbaserade insatser och åtgärder tydliggörs. I dag saknas en nationell struktur med ett riktat uppdrag att systematiskt granska och sammanställa evidens (motsvarande SBU) inom polis och rättsväsende. SBU ser ett behov av en sådan funktion och bidrar gärna med vår erfarenhet i dess utveckling.

SBU:s synpunkter i detalj

Förslag 8.13.2 En särskild reglering om straffrättslig påföljd för allvarliga brott

Svar: SBU anser att det i utredningen saknas ett tillräckligt vetenskapligt underlag som väger den potentiella nyttan av att tillfälligt sänka straffbarhetsåldern till 14 års ålder, mot de samhälleliga och individrelaterade konsekvenserna (så som minskat återfall i brott eller ökad trygghet). Det saknas tex analyser om en sådan reglering står i proportion till de risker som utredningen själv lyfter, i t.ex. kapitel 8.7 och 8.8.

För att möjliggöra ett välinformerat ställningstagande till förslaget som berör effekter, ekonomiska och etiska konsekvenser, bör analyser genomföras som belyser både förväntade effekter och kostnader ur ett brett samhällsperspektiv, ett individperspektiv och över en längre tidshorizont. I kapitlet om ekonomiska konsekvenser (16.2) saknas till exempel beräkningar av hur förslaget kan påverka andra sektorer, såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola om sänkt straffbarhetsålder införs och detta medför negativa konsekvenser för individen och samhället. Dessa verksamheter riskerar då att belastas ytterligare till följd av ökad ärendehantering, utredningsbehov och stödinsatser – men sådana effekter beskrivs inte över en längre tidsperiod och beaktas inte heller i konsekvensanalysen.

Förslag 9.10 Den särskilda regleringen ska tidsbegränsas till att gälla i fem år efter införandet

Svar: SBU noterar att utredningen inte presenterar några förslag på hur långsiktiga effekter på individnivå – såsom utbildningsavbrott, stigmatisering eller psykisk ohälsa – ska följas upp under den föreslagna femårsperioden. För att säkerställa att åtgärden inte medför oavsiktliga negativa konsekvenser anser SBU att en systematisk plan för uppföljning bör finnas på plats innan förslaget genomförs. En sådan plan bör inkludera indikatorer för både hälsa och återfall i brott.

SBU vill särskilt lyfta vikten av att tillämpa försiktighetsprincipen i detta sammanhang. Som vi tidigare har framfört i remissvar till regeringen¹, legitimerar inte försiktighetsprincipen godtyckliga åtgärder. Detta gäller även i situationer där samhällsproblemen är akuta. Försiktighetsprincipen kräver att nya insatser ska följas, utvärderas löpande och – vid behov – begränsas, skjutas upp eller avbrytas. Detta är centralt för att säkerställa att statens insatser verkligen bidrar till att minska brottslighet och samtidigt begränsar riskerna för skador och negativa effekter för barn och unga.

¹ Se remissvar för promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas, Ds 2024:30.

Förslag 14.5.6. Ett myndighetsuppdrag behövs

Svar: SBU ser positivt på förslaget om ökat kunskapsutbyte mellan bland annat Kriminalvården, SKR och Socialstyrelsen för att stärka det statliga ansvaret i arbetet med att förebygga allvarlig ungdomskriminalitet. Vi vill samtidigt betona att detta arbete måste vila på en tydlig vetenskaplig grund. En sådan förankring saknas i det aktuella förslaget, särskilt vad gäller sociala insatser riktade till barn och unga. Det finns en risk att beslut fattas utan stöd i bästa tillgängliga kunskap. SBU ser därför gärna att det förslag som regeringen lägger fram också tydligt inkluderar det vetenskapliga kunskapsutbytet och utvecklingen. SBU har där en viktig roll att förmedla kunskap om effektiva metoder och insatser för att förebygga kriminalitet och återfall i kriminalitet², men också ta fram nya vetenskapliga underlag inom områden där det saknas.

SBU är den aktör på nationell nivå som utvärderar det vetenskapliga stödet för metoder och insatser inom socialtjänstens verksamheter, hälso- och sjukvården och tandvården³. Även om SBU har tagit fram flertalet rapporter som angränsar området⁴, så finns det ingen motsvarighet till vår verksamhet med tydligt fokus på åtgärder och insatser inom polis och rättsväsendet. För att säkerställa att rättspolitiska beslut bygger på bästa tillgängliga kunskap, bör en nationell funktion med ansvar för att granska, sammanställa och implementera vetenskapligt stöd byggas upp. SBU har lång erfarenhet av att ta fram systematiska kunskapsunderlag med beaktande av effekt, etik och ekonomi, och kan vara en viktig resurs i detta arbete. Genom ökad samverkan mellan SBU och brottsförebyggande aktörer som Polisen, Kriminalvården och Brottsförebyggande rådet anser vi att det vetenskapliga perspektivet kan stärkas och därigenom bidra till att offentliga resurser används för insatser med dokumenterad effekt.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Britta Björkholm 2025-04-29. Projektledare Maral Jolstedt har varit föredragande. Samrådande har varit avdelningschef Sofia Tranæus och projektledare Uliana Hellberg och Johanna Andersson.

² https://www.sbu.se/sv/Insatser_inom_socialtjansten_med_vetenskapligt_stod/

³ <https://www.sbu.se/sv/om-sbu/>

⁴ www.sbu.se/369, www.sbu.se/303, www.sbu.se/308, www.sbu.se/370